

۲۵
۳۸۱۰

دانشگاه تهران
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

" تحولات اساسی دیپلماسی چین در دهه ۹۰ شصت "
" پایان نامه دوره دکتری علوم سیاسی "

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمود خواجه نوری
رئیس دانشکده حقوق و علوم سیاسی و مدیر گروه روابط بین الملل
و استاد دیپلماسی

اعضای هیئت رسیدگی:

جناب آقای دکتر حمید بهمنزادی
استاد سیاست خارجی
جناب آقای دکتر هوشنگ مقتدر
استاد نهاد های بین المللی

تهیه و تدوین

منوچهر بازاریار

مرکز مآثرات علمی
انتشارات دولتی ایران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی در قبال نظرات ارائه شده
در این رساله مسئولیتی برعهده ندارد

۳۸۱۰

تقدیم به مادر و همسر و فرزندانم و کسانی که
از آغاز تا پایان کار همراهیم کردند و اجازه دادند
اوقاتی را که بحق متعلق به آنان بود و در انجام
این تحقیق صرف کنم *

اینک که در آستانه تحقق بخشیدن بیکی از بزرگترین آرزوهای دوران
زندگیم قرار داریم و وظیفه خود میدانم از کلیه کسانی که در پیمودن این راه بنحوی از
انحاء راهنمایی و یاریم نموده اند تشکر کنم ولی بی بینم که گاه کلمات برای بیان
احساس واقعی انسان چقدر حقیر و بی‌مقدارند. اما چون وسیله بهتری در انجام
این مهم پیدا نمیکنم بناچار من نیز چون دیگران و به پیشگاه کلمات و جمالات
سرتعظیم فرود میآورم و بآنان متوسل میشوم.

قبل از هر کس و پیش از هر چیز از جناب آقای دکتر محمود خواجه نوری استاد
مسلم دیپلماسی و مدیر گروه روابط بین الملل تشکر میکنم که با وجود برعهده داشتن
مسئولیت خطیر ریاست دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و ارشاد
مراد را این تحقیق تقبل فرمودند و از هیچ تشویق و حمایتی دریغ نوزیدند.
از جناب آقای دکتر حمید بهزادی استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی
بخاطر راهنماییهای بسیاری که در زمینه سیاست خارجی چین و مآخذ و منابع
مربوط بعمل آوردند و از جناب آقای دکتر مقتدر استاد درس نهاد های بین المللی
بخاطر هدایتی که مخصوصاً در تدوین فصل مربوط به مسئله نمایندگی چین
در سازمان ملل متحد معمول داشتند نیز قلباً تشکر میکنم.

به همه دوستانی که در تهیه منابع و مدارک یاریم نمودند و به کلیه
کتابداران کتابخانه مرکز مطالعات عالی بین المللی و کتابخانه دانشکده حقوق و
علوم سیاسی و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران و کتابخانه سازمان اسناد و کتابخانه
واستخدامی کشور و کتابخانه ابراهام لینکن و کتابخانه وزارت امور خارجه که با
حوصله بسیار یاری من همکاری کردند سپاس بیکران خود را تقدیم میدارم.

همچنین از همکاران ارجمندم خانم عفت ظرافت جو که تحریر ماشین این
تحقیق را برعهده داشتند و در انجام آن نهایت دقت را بعمل آوردند صمیمانه
متشکرم. دهم اسفند ۱۳۵۴ - منوچهر بازیا

فهرست مطالب

صفحه	موضوع
۱	پیشگفتار - خطوط اصلی دهه شصت
۱۹	فصل اول - از تائوئیزم تا مائوئیسم
۲۱	بخش اول - برخورد سنت و صنعت
۳۰	بخش دوم - از انقراض سلسله منچو تا جلوس مائو
۴۸	فصل دوم - تصویری از دیپلماسی چین در دهه پنجاه
۵۰	بخش اول - روابط جمهوری خلق چین با اتحاد جماهیر شوروی در دهه پنجاه
۵۳	قسمت اول - دوره تسلیم و اطاعت
۵۷	قسمت دوم - همکاری و معاضدت
۷۰	بخش دوم - برخورد سیاست تعرضی جمهوری خلق چین و سیاست تدافعی ممالک متحده آمریکا
۸۱	بخش سوم - مسئله چین ملی و جزائر تنگه فرموزتا آغاز دهه شصت
۹۴	بخش چهارم - دوران همزیستی مسالمت آمیز

صفحه	موضوع
۱۰۴	فصل سوم - سیمای تحولات داخلی چین در دهه شصت
	رویدادها و نقش آفرینان
۱۰۷	بخش اول - نقش آفرینان اصلی
۱۱۹	بخش دوم - انقلاب فرهنگی و گارد های سرخ
۱۳۲	فصل چهارم - روابط چین و اتحاد جماهیر شوروی در دهه شصت
	درگیری دو ابرقدرت سوسیالیسم
۱۳۵	بخش اول - آغاز نفاق و خصومت
۱۴۷	بخش دوم - برخورد های مرزی و دعاوی ارضی
۱۶۰	بخش سوم - جنگ الفاظ
۱۷۵	بخش چهارم - روابط دو کشور در دوران انقلاب فرهنگی
۱۸۷	بخش پنجم - نبرد در دامان سکنی و نهضت آمادگی برای جنگ
۱۹۸	فصل پنجم - روابط چین و آمریکا در دهه شصت
	دوستی دشمنان دهه پنجاه
۲۰۱	بخش اول - کشمکش و ادامه خصومت ها
۲۱۱	بخش دوم - نیکسون و اندیشه آشتی

صفحه	موضوع
۲۲۷	بخش سوم - نقش تایوان در روابط د وکشور
۲۴۳	فصل ششم - نقش ویت نام در روابط چین و آمریکا
۲۴۶	بخش اول - ناسازگاری در دوران همزیستی
۲۵۵	بخش دوم - دهه شصت و آغاز فاجعه
۲۶۱	بخش سوم - اشتباهات جانسون
۲۷۷	بخش چهارم - مذاکرات صلح
۲۸۲	فصل هفتم - شك چین و هندو پاکستان زوال همزیستی مسالمت آمیز
۲۹۵	بخش اول - تأثیر بحران تبت در روابط دو همسایه
۲۹۵	بخش دوم - نقش شوروی و پاکستان در اختلافات د وکشور
۳۰۱	بخش سوم - درگیری مسلحانه چین و هند
۳۰۶	بخش چهارم - بررسی علل و عوامل نتایج جنگ اکتبر ۱۹۶۲
۳۱۴	بخش پنجم - چین و جنگ سال ۱۹۶۵ هندو پاکستان

صفحه	موضوع
۳۲۴	بخش ششم — مناسبات سه کشور در سالهای آخر ده شصت
۳۳۲	فصل هشتم — کوشش چین برای جلب دوستی کشورهای جهان سوم
۳۳۹	بخش اول — توفیق نسبی در کشورهای عرب خاورمیانه و شمال آفریقا
۳۵۹	بخش دوم — اولین کوشش‌ها در کشورهای آفریقای سیاه
۳۷۷	بخش سوم — ناکامی در آمریکای لاتین
۳۹۱	فصل نهم — دیپلماسی چین و سیاست مستقل ملی ایران
۳۹۴	بخش اول — سوابق دوستی دولت
۴۰۲	بخش دوم — دوران فترت
۴۱۶	بخش سوم — برقراری روابط دیپلماتیک
۴۳۰	فصل دهم — چین و سایر کشورهای جهان
۴۳۲	بخش اول — کشورهای اروپای شرقی
۴۴۸	بخش دوم — کشورهای اروپای غربی
۴۵۹	بخش سوم — انگلستان، هنگ کنگ و سایر کشورهای مشترك المنافع
۴۶۹	بخش چهارم — کشورهای کمونیست آسیا

صفحه	موضوع
۴۷۶	بخش پنجم - کشورهای زرد نژاد
۴۸۹	فصل یازدهم - مسئله نمایندگی چین در سازمان ملل متحد
۴۹۰	بخش اول - نحوه مقاومت آمریکا در مقابل ورود جمهوری خلق چین به سازمان ملل متحد در دهه پنجاه
۴۹۹	بخش دوم - دلایل مخالفان و موافقان ورود چین به سازمان ملل متحد
۵۰۵	بخش سوم - دهه شصت و تغییر تاکتیک آمریکا
۵۱۵	بخش چهارم - ورود به خانواده ملل
۵۲۲	فصل دوازدهم - ارزشیابی و نتیجه گیری درسی که چین از دهه شصت گرفت
۵۲۶	بخش اول - خطوط اصلی دیپلماسی چین در نیمه اول دهه هفتاد
۵۴۴	بخش دوم - تجزیه و تحلیل اصل مسالمت و انعطاف
۵۶۰	بخش سوم - نظرات و پیشنهادات
۵۶۶	فهرست منابع

پیشگفتار

خطوط اصلی دهه شصت

پیشگفتار

خطوط اصلی تفویض دهه شصت

در اکتبر سال ۱۹۴۹ که بلند پایگان حزب کمونیست چین بر رهبری مائوتسه تونگ

زمام امور کشور را بدست گرفتند برای خود دودشمن میشناختند: يك دشمن خارجی گسه

با اعتقاد آنان " امپریالیزم " بود و زیر نام " ممالک متحده آمریکا " تجلی میکرد و يك

دشمن داخلی که بآن " ارتجاع " نام داده بودند و در جاه گروهمهای مذهبی و منطقه ای

و نفوذ ال خاص سنتی چین تظاهر مینمود *

یارومند کار رهبران چین در مبارزه علیه دشمن خارجی يك هم پیمان قسوی

و مطمئن بنام اتحاد جماهیر شوروی بود که در همسایگی آنان قرار داشت اما در تلاش

برای سرکوبی نیروهای مخالف و مقاوم داخلی از قدرت و تجربه ویژه ای یاری میگرفتند

که طی سالها مبارزه برای بدست گرفتن زمام امور کسب کرده بودند *

در پایان دهه شصت که دوره مورد مطالعه ما است مسی بینیم که هنوز هم

در صحنه امور داخلی اوضاع بر منوال و روال پیشین ادامه دارد یعنی قدرت در دست

مائوو سایر رهبران چین وسیله ای است تا از آن برای رسیدن با اهداف خود

استفاده کنند ولسی باشگفتی تام و تمام ملاحظه میکنیم که در صحنه سیاست

خارجی جای دوست و دشمن تغییر کرده است • نه آمریکا دیگر دشمن ننگین
و خصم دیرین است و نه اتحاد جماهیر شوروی رفیق صدر نشین و یار راستین •
در واقع برای هیچ پیشگویی ممکن نبود احتمال دهد در ظرف بیست سال که
در محدوده زمان لحظه ای بیش نیست وضع چنین دگرگون شود • داستان
قرار نبود پایانی این چنین داشته باشد •

در دهه پنجاه که برگهای اول داستان ورق میخورد ، هدف اصلی
مبارزه برای بقا است • مقصود اساسی زیستن و زنده ماندن است • برای
زیستن باید از خود دفاع کرد ، نیروهای متفرق را متمرکز ساخت ، چرخهای
زنگ زده را بحرکت درآورد • دستگاههای فرسوده را نو سازی نمود ، از
اختلاف و منازعه دوری جست و به صلح و صفاروی آورد • ولی سیاست چین
کمو نیست بدانگونه که ما انتظار داریم سیاستی سازشکارانه ، صلح جویانه و
تدافعی نیست بلکه سیاستی تعرضی و خصمانه و کینه توزانه است شاید به دلیل
اینکه تصور میکنند که حمله بهترین دفاع است بنابراین چین بجز در مقابل اتحاد
جماهیر شوروی آنها منحصراً در شش سال اول عمر خویش تقریباً در مقابل همه
کشورهای دیگر و حتی سازمان ملل متحد ستیزه جو و پرخاشگر است • در جنگ
کره وارد میشود و جزائر ساحلی را بتوپ می بندد ، در هند و چین در تحریک

و آشوب تشریک مساعی میکند و هنوز دهه پنجاه به پایان نرسیده بادوست هم مرزو هم رزم خود اتحاد جماهیرشوروی درهم می آویزد و دهه شصت را با فریاد های مرگ برهمزیستی و زنده باد جنگ آغاز میکند و درینا هنوز دهه شصت از راه نرسیده و گرد راه از جاه نگرفته با همسایه بزرگ آسیائی خود دهند و ستان به کشکش و جدال میپردازد .

دهه شصت ره آورد های آزار دهنده و مایوس کننده دیگری نیز با خود برای چین به ارمغان می آورد و پس از خروج متخصصین روسی و به دنبال شکست نهضت های جهش کوچک و جهش بزرگ (۱) ، اینک به خشکسالی و قحطی و بی ثمرماندن سایر برنامه های اقتصادی نوبت میرسد . بنابراین جای تعجب نیست که می بینیم در دهه شصت احیای بنیه اقتصادی و تقویت نیرو های نظامی در صدر کلیه برنامه ها قرار میگیرد .

انقلاب فرهنگی (۲) که در واقع از سوم اوت ۱۹۶۳ ایا بعرضه وجود نهاد مبارزه مائو و طرفدارانش یا کسانیت که با اصطلاح تجدید نظر طلب بودنند یعنی

1- Little Leap Forward and Great Leap Forward.

2- Cultural Revolution.

بزع رهبران چین کسانی که مخالف انقلاب و پیشرفت محسوب میشدند و لسی
به نظر ما و به تعبیر بعضی از صاحب نظران، انقلاب فرهنگی با همه وسعت
و سرو صدایش و سپس ابداع و آفرینش گارد سرخ با تمام قساوتها و سنگدلیهایش
چیزی جز طرحی زیرکانه برای حفظ قدرت رهبرمائو نبود. نتیجه اینکه ما—
و چند تن دستان دیرین و خادارش یار دیگر پیروز و مخالفان آنان یکی بعد از
دیگری تار و مار شدند و از میدان مبارزه بیرون رفتند و رو د خانه یا نگ تـ
را تقدیم او کردند تا مساحت پانزده کیلو متر را شناکند و قهرمانی پاک و شسته
از آن سوی رو د خانه بیرون آید و با این معجزه مردان و زنان چینی را بـ
تحسین و تجلیل وادارد و خود قدم بجرگه قدیسان بگذارد.

گرچه در زمینه سیاسی و مبارزه برای حفظ قدرت بخت با ما—
همراهانش یاری بود اما در زمینه امور اقتصادی اوضاع بروفق مراد پیش نرفت. در بین
برنامه پنجساله اقتصادی چین که از سال ۱۹۵۸ آغاز و در سال ۱۹۶۲ پایان
یافت در مواجه با جهش بزرگ بی ثمر باقی ماند و سو بین برنامه پنج ساله
که قرار بود از سال ۱۹۶۳ آغاز شود جای خود را به برنامه های نو سازی و باز سازی
داد و خود تا سال ۱۹۶۶ مجال برای آغاز نیافت و این اوج ترکازی کاردهای
سرخ است. بنابراین برنامه پنجساله چهارم را که در سال ۱۹۷۱ شروع شد
شاید بتوان آغاز گری برنامه ریزی پیشرفته اقتصادی در چین دانست. (۱)

1- Yuan-Li Wu, Communist China and the World Balance of Power (Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1971)

درگیریهایی چین با شوروی در مورد آمورو او سوری که در سال ۱۹۶۹
بصورت برخورد های مسلحانه نیرو های مرزی دو کشور با وچ رسید یسک
واقعیت بود . واقعیتی که بیست سال قبل در سال ۱۹۴۹ کسی در رؤیا هم
تصورش را نمیکرد و حاصل این برخوردها نهضت آماده سازی برای جنگ
است که بناگهان جان میگیرد و این آمادگی برای جنگ و شاید عجیب باشد
اما واقعیت دارد که در مقابل " کاپیتالیست - امپریالیست " نیست و آمادگی
برای مبارزه در مقابل " سوسیالیست - امپریالیست " برانداز شد سالهای
خوب دهه پنجاه است و اینک چین با آغاز دهه هفتاد با نیکسون رئیس
جمهوری آمریکا دشمن دیرین خود مملکتی که با اعتقاد مائو و یارانش نمونه کامل
و بی نقص " کاپیتالیست - امپریالیست " است و نرد عشق میبازد . و چه خوب
است که بیاد آوریم سالهای پایانی دهه پنجاه را که مسافرت خروشچف به
کمپ دیوید (۱) بمنظور مذاکره با آیزنهاور بدیده . زعمای سیاسی چین
ذنب لایخفربود ولی اینک نه به تصادف بلکه به تعمد مائو خود میزبان نیکسون
جانشین آیزنهاور میشود که اینجا - شاید بتصادف - همان آدمی است که
آنروز معاون آیزنهاور رئیس جمهور وقت آمریکا بود .

در سالهای میانی دهه شصت اتفاق جالب دیگری رخ میدهد :

1- Camp David.

دست یافتن چین کمونیست به سلاحهای اتمی مکمل فکر "جهان سوم" متشکل از همه کشورهایی که به یکی از دو ابرقدرت وابستگی ندارند میگردد و در نتیجه نظام دو قطبی بین المللی دچار تزلزل میشود و حرکت در مسیر چند قطبی شدن نظام بین المللی آغاز میگردد.

منشأ اختلافات چین و شوروی راباتوجه به شواهدی که در دست است باید در نیمه دوم سال پنجاه جستجو کرد که بعضی آنها بر خوردی ایدئولوژیکی میدانند و گروهی دیگر ریشه آنها در اختلاف راه رسیدن به هدف میدانند و دسته سوم آنها ناشی از مبارزه دو ابرمرد برای احراز رهبری جهان کمونیسم تلقی میکنند اما آمریکا بدون توجه به علل اختلافات حتی در اوایل دهه شصت به ریشه دار بودن اختلافات و اصلت تضادها اعتقاد نیافته بود و تازه در ژانویه سال ۱۹۶۴ بود که مک نامارا وزیر دفاع وقت آمریکا اعلام کرد:

در مورد اختلافات چین و شوروی ما باین نتیجه رسیده ایم که از مرحله تضاد استراتژیکی و اختلاف ایدئولوژیکی چیزی جدی تر است و آنچه که ما شاهد آنیم برخورد مستقیم منافع ملی دو کشور است.

در این اختلافات از کشورهای شرق اروپا تنها آلبانی است که چین کمونیست را در برابر شوروی و سایر کشورهای کمونیست یارویا و ریبو دمپند ریچ تب این ستیزه جوئی در چین چنان بالا می رود که در سالهای آخر دهه شصت